

Welke bijstandsontvangers willen aan het werk?

Maaïke Hersevoort en Mariëtte Goedhuys

Van alle bijstandsontvangers van 15 tot en met 64 jaar is het grootste deel alleenstaand. Het gaat daarbij voor een belangrijk deel om alleenstaande vrouwen met kinderen. Bijstandsontvangers die aan het werk willen, zijn met name te vinden onder jongeren, mannen en hoogopgeleiden. Personen met een bijstandsuitkering die aangeven niet te willen werken, geven daarvoor als voornaamste reden ziekte of een slechte gezondheid.

1. Inleiding

Het vergroten van de arbeidsparticipatie is een belangrijke doelstelling van het kabinet onder het motto 'Samen werken, samen leven'. Een grotere arbeidsparticipatie wordt beschouwd als noodzakelijk om het land economisch gezond te houden en de vergrijzing betaalbaar te maken (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid 2000). Bovendien is participatie op de arbeidsmarkt participatie in de samenleving.

Tegen deze achtergrond zijn cijfers over daadwerkelijke arbeidsparticipatie, het willen van werk, maar ook redenen om niet te willen werken relevant. Over de arbeidsparticipatie wordt dan ook veel gepubliceerd (zie onder meer: CBS 2007, De Nederlandse Samenleving en Boom en Adams 2006). Ook over uitkeringsafhankelijkheid zijn al veel gegevens bekend. De werkwillendheid van uitkeringsontvangers bleef echter onderbelicht. Toch is het te verwachten dat de redenen om wel of niet te willen werken, verschillen tussen personen met een bijstandsuitkering, werkloosheidsuitkering dan wel arbeidsongeschiktheidsuitkering. Specifieke informatie per uitkeringsgroep kan een hulpmiddel zijn bij het maken van praktische voorstellen om meer mensen aan het werk te helpen.

In het afgelopen jaar heeft het CBS in opdracht van de Raad voor Werk en Inkomen de werkwillendheid in 2005 en 2006 onderzocht, uitgesplitst naar het wel of niet hebben van een arbeidsongeschiktheids-, werkloosheids- of bijstandsuitkering. Uit dit onderzoek blijkt dat van alle bijstandsgerechtigden bijna de helft aan het werk wil. Dit is twee keer zo veel als bij personen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering en personen zonder uitkering. Reden genoeg om het participatiepotentieel van personen met een bijstandsuitkering verder te analyseren. Hierbij wordt antwoord gegeven op vragen als: 'Welke achtergrondkenmerken hebben personen met een bijstandsuitkering die aan de slag willen?', 'Wat zijn de redenen om niet te willen werken?' en 'Welke factoren zijn bepalend voor het willen van werk?'.

Om de uitkomsten te kunnen berekenen, zijn verschillende bestanden gecombineerd. Het basisbestand vormde de Enquête Beroepsbevolking (EBB) met onder andere infor-

matie over of personen werkzaam zijn en of zij werk willen. Deze steekproef is verrijkt met gegevens uit registraties. Om te bepalen of iemand een bijstandsuitkering heeft, is de bijstandsuitkeringenstatistiek (BUS) gebruikt.

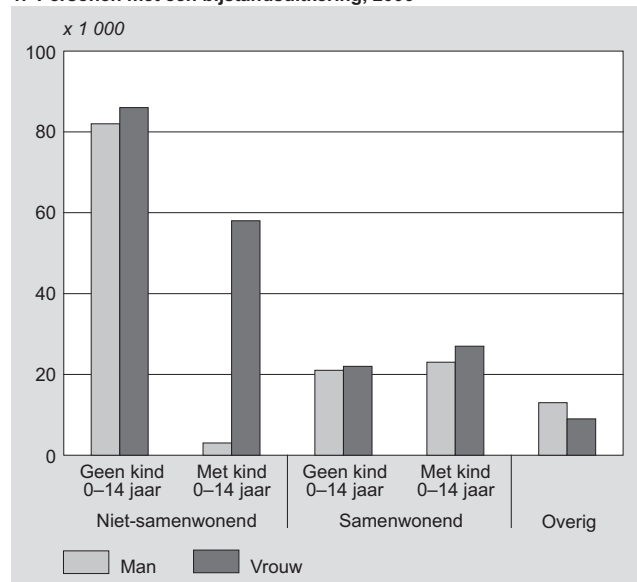
2. Personen met een bijstandsuitkering

2.1 Bijstandsgerechtigden zijn relatief jong en laag opgeleid

In 2006 waren er 358 duizend personen (15–64 jaar) met een bijstandsuitkering zonder werk. Ruim 13 duizend van hen volgden voltijd onderwijs. Zij worden in het vervolg van dit artikel buiten beschouwing gelaten, omdat van hen nog geen toetreding tot de arbeidsmarkt verwacht en gevraagd wordt.

De meeste personen met een bijstandsuitkering zijn tussen de 35 en 45 jaar oud. Slechts een klein aantal is jonger dan 25. Personen met een bijstandsuitkering zijn vaker vrouw (59 procent, totale bevolking 50 procent) en niet-westers allochtoon (40 procent, totale bevolking 11 procent). Ook zijn zij relatief laag opgeleid. Bijna de helft van de personen met een bijstandsuitkering is niet samenwonend of gehuwd en heeft geen kinderen. Drie op de tien vrouwen met een bijstandsuitkering hebben een of meer jonge kinderen en zijn niet gehuwd of samenwonend.

1. Personen met een bijstandsuitkering, 2006

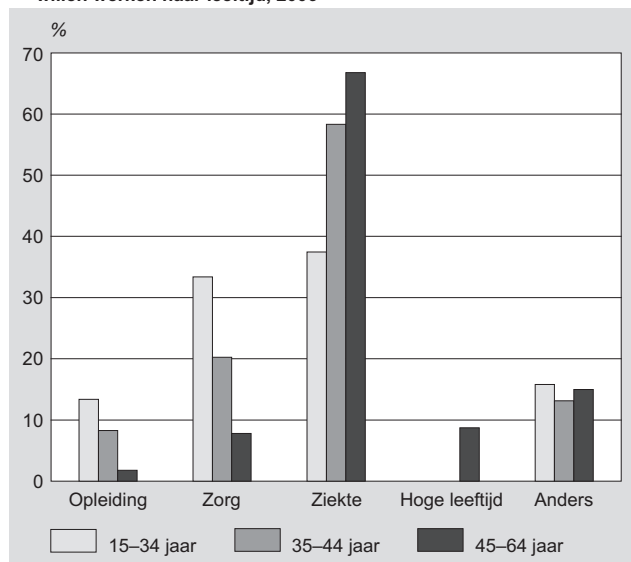
2.2 Ziekte meest genoemde reden om niet te willen werken

Van de 345 duizend personen met een bijstandsuitkering die geen werk hebben en geen voltijdonderwijs volgen, wil bijna de helft aan de slag. De andere helft wil dat echter niet. Wat zijn de redenen van deze mensen om niet aan het werk te willen?

Zes op de tien bijstandsgerechtigden geven aan dat zij niet willen werken vanwege ziekte of een slechte gezondheid. De redenen om niet te willen werken, zijn afhankelijk van achtergrondkenmerken zoals geslacht, leeftijd en herkomstgroepering. In vergelijking met mannen noemen vrouwen minder vaak ziekte en juist vaker zorg voor gezin als reden om niet aan de slag te willen. Bij de mannen geeft slechts 2 procent aan niet te willen werken vanwege zorg voor het gezin, bij de vrouwen is dat 23 procent.

Jongeren noemen vaak opleiding als reden om niet te willen werken. Dit zijn jongeren die een opleiding volgen in deeltijd, of een voltijdopleiding korter dan drie maanden. Immers, jongeren die een voltijdopleiding van drie maanden of meer volgen zijn niet meegenomen in deze resultaten. Ruim een derde van de personen jonger dan 35 jaar noemt ziekte als reden om niet te willen werken. Dit is relatief laag ten opzichte van de overige leeftijdsklassen.

2. Redenen voor personen met een bijstandsuitkering om niet te willen werken naar leeftijd, 2006

Niet-westerse allochtonen geven vaker dan autochtonen aan niet te willen werken vanwege zorgverplichtingen en juist minder vaak vanwege ziekte of een slechte gezondheid. Deze verschillen hangen samen met het verschil in achtergrondkenmerken van niet-westerse allochtonen en autochtonen. Van de niet-westerse allochtonen heeft ongeveer de helft een of meer kinderen jonger dan 15 jaar in het gezin, terwijl dit bij de autochtonen slechts een kwart is. Ook zijn de niet-westerse allochtonen gemiddeld jonger dan autochtonen.

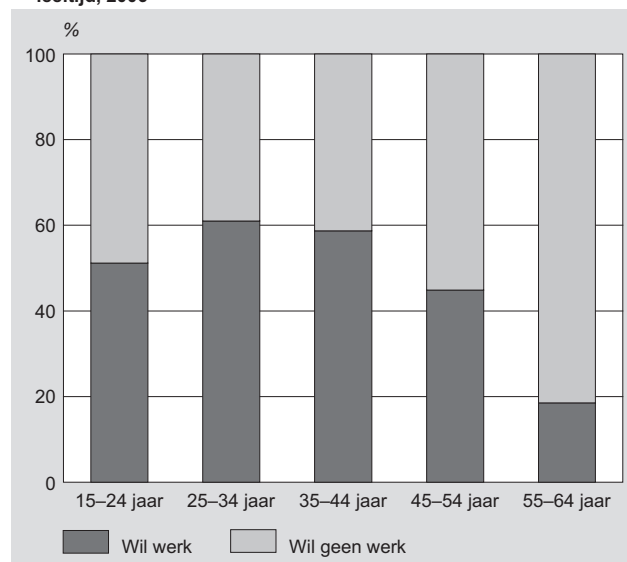
2.3 Jongeren, mannen en niet-westerse allochtonen willen vaker aan het werk

Zoals al eerder genoemd wil bijna de helft (47 procent) van de bijstandsgerechtigden aan het werk. Het willen van werk hangt af van achtergrondkenmerken als geslacht, leeftijd, herkomstgroepering, positie in het huishouden en opleidingsniveau. In deze paragraaf wordt per kenmerk naar het willen van werk gekeken. In paragraaf 3 wordt de

samenhang tussen de variabelen onderzocht met behulp van multivariate analyse.

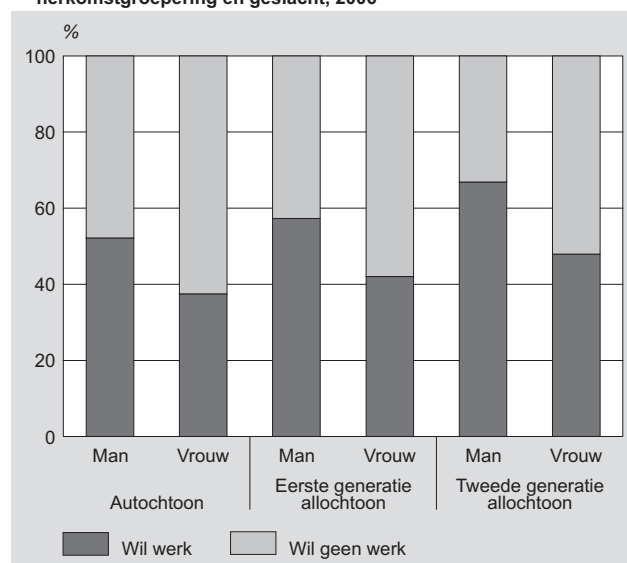
Mannen willen vaker werk dan vrouwen. Bijna zes op de tien mannen willen werk tegen vier op de tien vrouwen. Personen van 25 tot 44 jaar willen het vaakst aan het werk (61 procent), dit geldt zowel voor mannen als vrouwen met een bijstandsuitkering. Van de jongeren (15-24 jaar) wil de helft aan het werk. Ouderen (55-64 jaar) willen het minst vaak aan de slag, twee op de tien van hen geven aan werk te willen.

3. Werkwillendheid onder personen met een bijstandsuitkering naar leeftijd, 2006

Zowel bij de mannen als bij de vrouwen willen allochtonen vaker aan het werk dan autochtonen. Vooral bij de mannen is het verschil groot: van de tweedegeneratieallochtonen wil tweederde aan het werk tegen de helft van de autochtonen. Dit verschil hangt samen met het verschil in achtergrondkenmerken: niet-westerse allochtonen met een bijstandsuitkering zijn gemiddeld jonger en vaker man dan autochtonen.

4. Werkwillendheid onder personen met een bijstandsuitkering naar herkomstgroepering en geslacht, 2006

Van de alleenstaande vrouwen met kinderen wil ruim de helft aan het werk. Dit is een hoger percentage dan bij de samenwonende vrouwen of de alleenstaande vrouwen zonder kinderen. Van de alleenstaande mannen wil ruim de helft werk.

Samenwonende mannen en vrouwen zonder kinderen willen het minst vaak werk, zij zijn over het algemeen echter ook ouder dan personen met kinderen.

Van de hoog- en middelbaaropgeleiden wil 56 procent werken, bij de laagopgeleiden ongeveer 40 procent. Vrouwen willen minder vaak werken dan mannen. Van de laagopgeleide vrouwen wil slechts een derde aan de slag tegen de helft van de laagopgeleide mannen. Personen die ingeschreven staan bij het CWI willen vaker werken dan niet-ingeschrevenen: slechts ruim een derde van de personen die niet ingeschreven staan bij een CWI wil aan het werk, tegen ongeveer de helft van de wel-ingeschrevenen.

3. Leeftijd, geslacht en opleidingsniveau belangrijkste voorspellers van het willen van werk

In het voorgaande werd al duidelijk dat de achtergrondkenmerken van de bijstandsgerechtigden niet onafhankelijk van elkaar zijn. Zo zijn bijvoorbeeld niet-westerse allochtonen jonger dan autochtonen en vrouwen vaker alleenstaand dan mannen. De resultaten in de voorafgaande paragrafen zijn daarom lastig te interpreteren. Om meer zicht te krijgen op de eigen bijdrage van elk kenmerk op het willen van werk, is een logistische regressie uitgevoerd.

De afhankelijke variabele in het regressiemodel is het willen van werk, in het bijzonder de $\ln(\rho_{\text{wilwelwerk}}/\rho_{\text{wilgeenwerk}})$. Uit het voorgaande bleek dat de achtergrondkenmerken geslacht, leeftijd, positie in het huishouden en herkomstgeneratie waarschijnlijk van invloed zijn op het willen van werk. Al deze variabelen zijn opgenomen als verklarende variabelen in het model. Daarnaast zijn ook de variabelen opleidingsniveau en inschrijving bij het CWI als verklarende variabelen opgenomen.

In eerste instantie is met behulp van backward en forward modellering bepaald welke van de achtergrondkenmerken de belangrijkste voorspellers zijn voor het willen van werk. Uit deze eerste analyses bleek dat zowel herkomstgeneratie als het hebben van kinderen jonger dan 12 jaar geen significante bijdrage leverde aan de verklarende kracht van het model. In paragraaf 2.3 zagen we juist dat niet-westerse allochtonen vaker werk willen dan autochtonen en vrouwen met kinderen vaker dan vrouwen zonder kinderen. De multivariate analyse toont aan dat dit verschil verdwijnt als rekening wordt gehouden met de verschillen in achtergrondkenmerken van deze groepen. Uit deze analyses blijkt ook dat leeftijd de belangrijkste voorspeller is voor het willen van werk, gevolgd door geslacht en opleidingsniveau.

Na deze verkennende analyses hebben we een tweede model gebruikt waarin de verklarende variabelen geslacht, leeftijd, samenwonend of alleenstaand, opleidingsniveau en inschrijving bij het CWI zijn opgenomen. Dit model is toegepast op twee datasets: de 1 860 personen in de steek-

Logistische regressie

Om de invloed van een of meerdere onafhankelijke variabelen (X) op een afhankelijke variabele (Y) te onderzoeken wordt lineaire regressieanalyse gebruikt. Echter, lineaire regressieanalyse is niet bruikbaar als de afhankelijke variabele slechts twee categorieën heeft. Om de invloed van onafhankelijke variabelen op een dichotome variabele na te kunnen gaan, is logistische regressieanalyse ontwikkeld. Een uitgebreide bespreking van deze techniek is te vinden in Menard (1995).

Bij het logistisch regressiemodel wordt de regressievergelijking:

$$\ln \frac{\rho_{\text{wel}}}{\rho_{\text{niet}}} = a + b_1 X_1 + b_2 X_2 + \dots$$

opgesteld. Hierin wordt niet direct de afhankelijke variabele Y verklaard, maar de logaritme van de kansverhouding (odds ratio) $\rho_{\text{wel}}/\rho_{\text{niet}}$. Deze logaritme wordt de log odds of logit genoemd. Het logistische regressiemodel lijkt sterk op een gewoon regressiemodel: a is de intercept, b_1 is de parameter die het effect van X_1 aangeeft, b_2 de parameter die het effect van X_2 aangeeft enz.

Gewoonlijk worden bij de resultaten van de logistische regressie de odds ratio's gegeven ($\exp(B)$). De odds ratio geeft aan hoeveel keer vaker die categorie 'wel' scoort op de afhankelijke variabele dan de referentiecategorie. Bij een positief effect is de waarde van de odds ratio groter dan 1, bij een negatief effect ligt de waarde tussen de 0 en de 1.

Logistische regressieanalyse geeft geen proportie verklaarde variantie (R^2). Een veel gebruikte pseudo R^2 -maat is de R^2 van Nagelkerke, die een vergelijkbare interpretatie heeft als de R^2 in lineaire regressieanalyse.

proef met een bijstandsuitkering en daarnaast ook op de 1 308 personen in de steekproef met een werkloosheidsuitkering. Zowel de bijstandsuitkering als de werkloosheidsuitkering zijn bedoeld als tijdelijke ondersteuning op het moment dat een persoon geen baan heeft. Het is daarom interessant om te zien of in deze twee groepen de verschillende achtergrondkenmerken dezelfde effecten hebben op het willen van werk. In staat 1 staan voor beide groepen de resultaten van de logistische regressieanalyse.

Voor een groot deel zijn de effecten vergelijkbaar: in beide groepen willen jongeren vaker werken dan ouderen, hoogopgeleiden vaker dan laagopgeleiden en alleenstaanden vaker dan samenwonenden. In beide groepen zijn ook de grootte van de effecten van deze achtergrondkenmerken op het willen van werk vergelijkbaar. Er zijn echter twee opvallende verschillen. Ten eerste willen ingeschrevenen bij het CWI vaker werken dan niet-ingeschrevenen. Bij personen met een WW-uitkering is dit effect echter sterker: een ingeschrevene wil drie tot zes keer zo vaak werk als een niet-ingeschrevene, terwijl dit bij personen met een bijstandsuitkering maar hooguit twee keer zo vaak is. Daarnaast willen van de personen met een bijstandsuitkering

Staat 1

Samenhang tussen het willen van werk en achtergrondkenmerken bij bijstandsgerechtigden en personen met een WW-uitkering, logistische regressie

	Bijstandsuitkering			WW-uitkering		
	exp(B)	betrouwbaarheidsinterval		exp(B)	betrouwbaarheidsinterval	
		ondergrens	bovengrens		ondergrens	bovengrens
Constante	1,14			13,75		
15–24 jaar	0,92	0,52	1,63	2,64	0,32	22,15
25–34 jaar	1,13	0,84	1,53	0,70	0,34	1,45
35–44 jaar						
45–54 jaar	0,58	0,44	0,77	1,22	0,65	2,28
55–64 jaar	0,14	0,10	0,20	0,14	0,08	0,23
<i>Laag opgeleid</i>						
Middelbaar opgeleid	1,77	1,41	2,23	1,45	1,02	2,06
Hoog opgeleid	2,34	1,57	3,47	1,92	1,27	2,91
<i>Vrouw</i>						
Man	2,28	1,81	2,88	1,10	0,80	1,52
<i>Alleenstaand</i>						
Samenwonend	0,60	0,47	0,75	0,63	0,42	0,93
<i>Wel ingeschreven bij CWI</i>						
Niet ingeschreven bij CWI	0,62	0,49	0,77	0,24	0,16	0,35
Nagelkerke R ²	0,24			0,32		

mannen ongeveer twee keer zo vaak werk als vrouwen, terwijl geslacht geen significante invloed heeft bij personen met een werkloosheidsuitkering.

4. Conclusie

Een van de belangrijke voorspellers voor het willen van werk bij personen met een bijstandsuitkering is het opleidingsniveau. Personen met een middelbaar opleidingsniveau willen ongeveer 1,7 keer zo vaak werk als personen met een laag opleidingsniveau en hoogopgeleiden zelfs 2,3 keer zo vaak. Bijstandsgerechtigden zijn relatief laag opgeleid. Inzetten op scholing voor personen met een bijstandsuitkering zou daarom een bijdrage kunnen leveren aan de arbeidsparticipatie van deze groep. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat een vorm van zelfselectie een rol zal spelen: personen met meer mogelijkheden en motivatie zullen langer doorstuderen en ook eerder aan het werk komen en blijven.

Van de alleenstaande moeders (bijna 60 duizend personen) wil ruim de helft aan het werk. Voor hen is waarschijnlijk een belangrijke randvoorwaarde dat de zorg voor de kinderen goed geregeld is. Het verbeteren van de mogelijkheden tot kinderopvang en het regelen van flexibele arbeidstijden zou meer van deze vrouwen in de gelegenheid stellen ook daadwerkelijk werk te zoeken.

Technische toelichting

Onderzoekspopulatie

De populatie van het onderzoek bestaat uit personen in Nederland van 15 tot en met 64 jaar in Nederland met een

bijstandsuitkering en hun partners. Daarnaast is voor de logistische regressie ook de populatie personen in Nederland van 15 tot en met 64 jaar met een werkloosheidsuitkering onderzocht.

Bronnen

Het bronbestand van dit onderzoek is de Enquête Beroepsbevolking 2006 (EBB 2006). De Enquête beroepsbevolking (EBB) is een steekproefonderzoek onder personen die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (institutionele bevolking). Voor de EBB wordt elk jaar een steekproef getrokken van ongeveer 1 procent van de Nederlandse bevolking. Het bronbestand is verrijkt met informatie over uitkeringen uit de bijstandsuitkeringenstatistiek (BUS) en de werkloosheidsuitkeringenregistratie (WW-registratie).

Begrippen

Beroepsbevolking (definitie CCS 1991)

Volgens deze definitie worden tot de beroepsbevolking gerekend personen van 15 tot en met 64 jaar die:

- ten minste twaalf uur per week werken, of
- verklaren ten minste twaalf uur per week te willen werken, daarvoor beschikbaar zijn en activiteiten ontplooiën om werk voor ten minste twaalf uur per week te vinden.

Van de beroepsbevolking worden personen die ten minste twaalf uur per week werken tot de werkzame beroepsbevolking gerekend en degenen die niet of minder dan twaalf uur per week werken tot de werkloze beroepsbevolking. Personen van 15 tot en met 64 jaar die niet behoren tot de beroepsbevolking vormen de niet-beroepsbevolking.

CWI-inschrijving

Iemand staat als werkzoekende ingeschreven bij het CWI als de respondent volgens de CWI-registratie stond ingeschreven op de datum dat de persoon is geënquêteerd voor de EBB. Inschrijving bij het CWI is meestal verplicht om een bijstandsuitkering of WW-uitkering te krijgen.

Herkomstgroepering

In de CBS-indeling naar herkomstgroepering worden personen ingedeeld op grond van hun geboorteland en dat van hun ouders. Autochtonen zijn personen van wie beide ouders in Nederland geboren zijn. Allochtonen zijn personen van wie minstens één ouder in het buitenland geboren is.

De volgende categorieën van herkomstgroepering worden onderscheiden:

- autochtonen;
- westerse allochtonen. Het land van herkomst is gelegen in Europa (met uitzondering van Nederland en Turkije), Noord-Amerika, Indonesië, Japan of Oceanië;
- niet-westerse allochtonen. Het land van herkomst is Turkije of een land in Afrika, Azië (met uitzondering van Indonesië en Japan) of Latijns-Amerika.

Voor allochtonen wordt bovendien onderscheid gemaakt naar generatie. Een allochtoon die zelf in het buitenland is geboren, behoort tot de eerste generatie allochtonen. Een allochtoon die zelf in Nederland is geboren, is tweede generatie allochtoon.

Institutioneel huishouden

Personen in institutionele huishoudens zijn bewoners van instellingen, zoals verpleeg-, bejaarden- en kindertehuizen, gezinsvervangende tehuizen, revalidatiecentra en gevangnissen, die daar in principe voor langere tijd zullen verblijven.

Opleidingsniveau

Het behaalde opleidingsniveau is het niveau van de hoogste met succes gevolgde opleiding. De opleidingen zijn ingedeeld naar opleidingsniveau volgens de Standaard onderwijsindeling SOI-2006. De SOI-code is opgebouwd uit vijf cijfers, waarbij het eerste cijfer het niveau aangeeft, het tweede en derde de onderwijssector en de laatste twee cijfers de onderwijssubsector.

Voor de indeling van het opleidingsniveau in de volgende drie categorieën zijn de eerste drie cijfers van de SOI-code gebruikt:

- laag, dat wil zeggen basisonderwijs en vmbo;
- middelbaar, dat wil zeggen mbo, havo en vwo;
- hoog, dat wil zeggen hbo en wo.

Een gedetailleerde beschrijving van de classificatie is te vinden op www.cbs.nl -> methoden -> classificaties.

Personen met een bijstandsuitkering

Personen met inkomsten uit een algemene bijstands-, IOAW-, IOAZ-, WWIK- of Bbz-uitkering en hun partners.

Het hebben van een bijstandsuitkering wordt in dit onderzoek vastgesteld op basis van het betalingsconcept. Volgens het betalingsconcept heeft een persoon in een maand een uitkering als er recht is op de uitkering op de laatste vrijdag van die maand en er in die maand een uitbetaling is geweest. Het aantal personen met een bijstandsuitkering zoals berekend in dit onderzoek is een jaargemiddelde. Het CBS publiceert ook standcijfers over het aantal personen met een bijstandsuitkering en over het aantal uitkeringen.

Personen met een WW-uitkering

Personen met inkomsten uit een werkloosheidsuitkering. Deze uitkeringen worden verstrekt op grond van de WW. Het hebben van een WW-uitkering wordt in dit onderzoek vastgesteld op basis van het betalingsconcept. Volgens het betalingsconcept heeft een persoon in een maand een uitkering als er recht is op de uitkering op de laatste vrijdag van die maand en er in die maand een uitbetaling is geweest.

Positie in het huishouden

De huishoudenspositie van een persoon wordt vastgesteld als alleenstaand dan wel samenwonend of gehuwd. Deze categorieën worden verder uitgesplitst naar het al dan niet aanwezig zijn van kinderen jonger dan 15 jaar in het huishouden. Als een persoon geen zelfstandig huishouden heeft, valt deze persoon in de categorie 'Overig persoon in het huishouden'. Het gaat hierbij voornamelijk om thuiswonende kinderen van 15 jaar of ouder.

Volgtijd onderwijs volgend

Een persoon is voltijd onderwijs volgend als hij of zij aan geeft voltijd een opleiding met een duur van zes maanden of meer te volgen.

Willen van werk

De volgende personen behoren tot de categorie 'wil werk':

- personen die niet of minder dan twaalf uur per week werken en twaalf uur of meer in de week willen werken;
- personen die niet of minder dan twaalf uur per week werken en werk voor twaalf uur of meer in de week gevonden hebben;
- personen die twaalf uur of meer in de week werken en meer uren willen werken dan zij nu werken.

Werk

Een persoon werkt als hij of zij een betaalde baan heeft van twaalf uur of meer in de week. Personen die niet of minder dan twaalf uur in de week werken behoren tot de categorie 'zonder werk'. Hiermee wordt aangesloten bij de definitie van de beroepsbevolking, waarbij personen die twaalf uur of meer werken tot de werkzame beroepsbevolking behoren.

Literatuur

Boom, E. van der en F. Adams (2006). *Werkt grijs door?* Ecorys, Rotterdam.

CBS (2007). *De Nederlandse Samenleving*. CBS, Voorburg.

CBS (2007). *Wie willen er werk? Participatiepotentieel in 2005 en 2006*. CBS, Voorburg.

Menard, Scott (1995). *Applied Logistic Regression*. Wiley, New York.

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2000). *Doorgroei van arbeidsparticipatie*. SDU, Den Haag.